

I.

OTT ÜLT a kandalló előtt és fázott, pedig ez a tűz nagyobb volt, mint azok, amiket csavargó ifjúsága idején raktak a Globe-színház előtt. Az előadást hallgató gentlemanek lovaira vigyázott a többi lézengő suhancsal együtt. Még jól emlékezett a néhány fáklyától és a gyér, apró tüzeiktől vörhenyesen megvilágított ködre, melynek szemecskéi hidegen csepegtek alá az elszórt szalmával teli, köves tér fölé, érezte a köd füstös és nedves illatát s a hidegben párolgó lovak szagát. Akkor a csatakos szalmából és az Isten tudja honnét szerzett fából rakott tüzeknél is meg tudott melegedni, most pedig még ennél sem.

Igaz, hogy ez azért is volt, mert a széles kürtő a lángon át is utat nyitott a nedves levegőnek, s a nyirkosság szinte ködként feküdt meg a szobát. De azért mégsem lett volna szabad megtörténnie, hogy a csontjai is fázzanak. Felkelt, hogy mozogjon valamit s léptei kopogni kezdtek a deszkapadlón, az ajtó s a gyertya és a láng tűzétől ölmosan vöröslő ablakok között. Az ajtón túl békésen aludt a családja — ő, önnön életük silány körébe zárt asszonynepek, rendesen alvók: már megszoktuk, hogy ez legyen az egyetlen, ami közelebből érinti őket foglalkozásából: holt éji órákon át magányosan kopogó léptei, miknek hosszú szüneteiben szindarabjait írja.

Most már nem lenne szükség rá. Övé a színház, ahol valamikor lovakra vigyázott, állandóan adhatja régi műveit s az ő idejében még mások is tudtak rendesen írni, nem úgy, mint ma, a spanyol pásztorjátékokat utánzó fiatalok. Szóval pénz nem volt a dologban, de mégis kellett írnia, hogy kiömljön belőle a kínos gyönyör, oly tündöklően, és forrón, mint a láva és sorokká rögzödjék papírjain.

Csend és éjszaka.

Szinte megőrült, hogy férfihangokat és patkócsattogást hall, ablakaira pedig fáklyafény vöröszik fel, bizonyára valamilyen nemes urat kísérnek haza a csatlósai. Képzletében követte őket a rőt fényektől megvilágított ködben, hangjukhoz szavakat és egyéniségeket próbált képzelni. Megpróbálta felidézni magában azt a nyers beszélgetést, amit egy fiatal nemes folytat embereivel, félig-meddig ivó-cimboráival, tivornya után! Nem! Ilyesfélét írt már többször is. Arról is, hogy a hazatérőt kevéssel előbb varázsolta el a szerelem édes és kemény bűbája? Hasonló jelenetekhez akár képzeletből, akár könyveiből szindarabot tudott kapcsolni s ilyenkor csak engednie kellett, hogy elvonnuljanak előtte a szereplők beszédének tajtékos és virágos

hullámai... Dús kalmárok a velencei kikötőben, akik, minthogy hajójuk jár a tengeren, sápadtan néznek esténként a vörösajjú égre, rettegve, hogy a vihar fűszereikkel a sós tengert izesíti, vagy selymeikkel a habot ruházza... Vagy Bohémia királya Sziciliában, akinek kilencszer intett már a változó hold, hogy távozásra figyelmeztesse.

Amikor leült a kandalló mellé, hogy közelebb legyen a fehéren izzó parázs kiömlő melegéhez, lassan nézte, mint válik a parázs vörössé és feketévé és mint lesz belőle lassan por és hamu.

II.

Másnap este sokáig maradt a színházban, mert a közös leszámolásokat kellett elkészíteni a másik tulajdonossal. A munka hosszú ideig tartott, már késő volt, mire a kapu előtt szétváltak, mert ellenkező irányba vittek útjaik. A levegő nem volt egészen tiszta, alkonyat óta köd ígérkezett s William mester, hogy megrövidítse útját, lemondott a Saint John-utca kerülőjéről s a kikötői zúgutcáknak ide felnyúló halmazán át vágott hazafelé. A köd, amely a folyó felől jött, egy szűk sikátorban érte el, ahol csak kereskedők rácsosablakú és megvasalt ajtajú raktárházai álltak. A tejfehér, sűrű fullasztó elem nyirkosan gomolyogva vette körül, neki pedig be kellett fordulnia egy mellékutcába, majd az abból nyíló utcák harmadikába. S amint előrelépegett az utca kövein s a kitapogatott saroknál befordult oda, nemsokára falba ütközött; zsákutcába került s ez volt kezdete eltévedésének: nem tudta, hol van. Negyedórai bolyongás után sem tudott biztos és ismert tájakra vergődni az egymást kanyargósan keresztező szövevényben. A köd és az ismeretlenség puhán feküdt körülötte; kiáltozni kezdett, de szavai belefulladtak a ködbe. Még mindig a raktárházak közt járt, mert dörömbölése se keltett emberi visszhangot. Mikor ismét megindult egy végtelenbe nyúlónak tetsző, véget érni nem akaró fal mellett, megérezte az utca lejtéséről, hogy az a folyó felé tart, s erre hirtelen megállott: egész félelmes voltában rémlett fel, miképpen zuhanik előre a folyóba. Ostoba dolog volt, egy pillanat benyomásainak túlzása, de eszébe jutott, hogy várnia kell reggelig, vagy reggelig bolyongania, mindkét esetben halálos nyavalyát szerez itt a köd nedves, fullasztó füstjében.

Még sohasem gondolt az utolsó betegségére és a halálra, de most látta a mécs vörös világát sugározni szobájának falán s látta magát ágyban feküdni azzal a bizonyossággal, hogy legkésőbb reggelre el kell búcsúznia a földtől. Új, ismeretlen érzés volt ez, pedig azt hitte, hogy már minden emberi érzést ismer. Örömet, fájdalmat, féltékenységet, bosszúvágyat, tévovázást: Romeót, Leart, Coriolanust, Jagót, Othellót, Hamletet, — de egyik hőse se gondolt soha a halálra. Ez azért volt, mert ő maga is, akiben ezek megelevenedtek, még ifjú volt, életének büneinek májusában s nem gondolt arra, hogy el kell mulnia.

Pedig ez lesz vele, ha most megmenekszik is: egyszer csak ott

fog vörösleni szobája falán a mécs fénye és úgy fog vörösleni . . . Napjai egyre fogynak. S hogy ezt felfedezte, tétlenül és álmódzva maradt ott a zúgutca mélyén a ködben. Avont látta, ahol éppen úgy gomolyog az utcákon a köd, az elcsábított Annát látta, akiről még most sem tudta, hogy mi lakik mozdulatlan, zsíros arcvonásai mögött s békésen alszik leányaival a külső szobában ; színház körüli csatangelésai vonultak el szemei előtt, a színészek nyomorúságai s azután mint valami égő és fantasztikus látomás, az a világ, amit ő maga idézett fel, mint valami varázsló : tündérek, hősök, tolvajok, katonák, szerelmesek és királyok, az élet mesés pompájával megterhelve . . . akik elhagyták őt — tegnap éjszaka jött rá — s egyszer csak, talán nemsokára, elhagyja őt az élet is.

Pedig még jó volna megírni azt az utolsót, ami itt jutott eszébe : a találkozást a halállal. De régi bűvölete elhagyta őt, — William Shakespeare megvénült varázslómesternek tűnt fel önmaga előtt, aki keserűen int az elmúlt, színes napok felé : elég !

III.

Két zengő verssort mormolt, ami most jutott eszébe :

*... mert ezután majd minden harmadik
gondolatom a sír lesz . . .*

A saját hangja ébresztette fel és látta, hogy ott áll a ködtől csepegő fal mellett egy elhagyott raktárutcában s egy pillanat alatt látta, mennyire ostoba rémület volt az, ami azelőtt érte. Hiszen csak néhány utca az egész . . . ismét kiáltozni fog s ha nem kap választ, nem kis gyerek, hogy félve dideregjen itt hajnalig. Hosszan, bömbölve kiabálni kezdett, ameddig csak a lélegzete bírta.

— Halló — hangzik feléje váratlanul nagyon gyöngén, mintegy nagyon messziről. — Mi az?

— Eltévedt polgár ! Erre ! — s hamarabb, mint várni lehetett volna, előbukkan a hangot tompító ködből egy kemény kéz s borszagú lehellet dől William mester arcába.

— Merre mész? — kérdezte az megkönnyebbülve.

— A Rozsdás Vasmacskához — felelte az itales matróz. — Nem tévedek el.

— Onnét már én is tudom az utat, de előbb iszunk egy pohár meleg bort az egészségedre.

Egy durva kéz érintése, tengerszaggal átítatott ruhák, dülöngélő járás, beszélni nem lehet, mert a köd a gégére nyom minden szót. Végre vöröslő derengés merült fel egészen közélről : egy láncon lecsüngő vaskondérban égő szurkos fa fénye szállt fel s körébe elmosódva egy háromágú horgony, a matrózcsapszék címere. Erre már járt Ben Johnsonnal, haza talál, különben is elkísérteti magát.

A csapszékben meleg gőz, egyik asztaltól köszönti valaki, aki

ismeri őt a színházból. Ő annak a vörösarcú szakállas férfinak közelében foglal helyet a falmenti hosszú asztalnál és megmagyarázza:

— Eltévedtem a ködben! — Mást talán kifosztának, de őt tisztelettel nézik innen is, onnan is: ismerik és ez jól esik neki. De most a szélesvállú, cserzettarcú matrózra néz, akivel együtt jött, meleg bort hozat. S most a matróz szól:

— Én nem tévedtem el — mondja dicsekedve — pedig a kapitányom olyasmit állít, hogy a föld túlsó feléről kerültünk vissza.

Mindenki tudja, hogy a Columbus felfedezte földről van szó s a korcsmáros inkább hozzátevően kérdi:

— Az Indiák? És milyen világ van ott?

S a beszélgetés zúgni kezd körülöttük, miközben ő nem tudja, hogy nevéssen-e, vagy bosszankodjék eltévedését követő ijedelme miatt. Most már fölényesen megállapítja, hogy ostobaság volt félni attól, hogy nem talál ki a kikötő utcáiból. Hiszen még nincs késő, csak a köd és sötétség volt nagy. S mikor a meleg bor forrósága is átjárja, figyelni kezd a vitára, amely egyre hangosabb. A matróz ökleivel verdesi az asztalt, úgy bizonykodik.

— De kész vagyok megesküdni rá: háromszor emelkedett fel és háromszor süllyedt el a sziget, amit láttunk. A tenger pedig akkora hullámokat vert, hogy minden pillanatban fel kellett volna borulnia hajónknak. Ez történt velünk ezelőtt hét hónappal, amikor Nyugat-indiába igyekeztünk és a vihar észak felé sodorta a hajónkat. A kapitány azt mondja, hogy térképen ott vannak azok a szigetek, mert több is van: a Bermudák. Kettőn tűzhányó is füstölög.

— Hallottam már róluk — szól a vendéglős, hogy tudását fitogtathassa az ebben a városrészben is ismert, gazdag polgár előtt, aki idáig szótlánul ült, fehér, talán túlfehér, vékony arcával, magas homlokával és szürke hajával a kecskelábú durva asztal mellett, prémes bőrzekéjét fázósan összehúzza s a bortócsáknak az asztallapba ivódott foltjaira néz. — Örülök, hogy Önt is vendégeim között láthatom, Sir William — s többi vendégei számára erősen megnyomja a Sir szót. — Noha bizonyára csak a véletlen vetette ide.

— Ó, — riad fel az — már jártam nálad régen Johnson barátommal és Marlowe-val, amíg élt szegény. De nem ily kései órában volt, ivód vendéggel volt tele s nem vehettél észre — s most kérdez: — mondd: mit hallottál még a Bermudákról?

A vendéglős nem válaszolhat, mert a matróz az asztalra csap és nyersen megragadja a finom bőrzeké prémjét:

— Halld! és ez egész bizonyos: azt mondják, hogy távoli földről odamenekült varázsló király él ott a szigeten, aki tudja, hogy kik közelednek szigetéhez hajójukon. S minden esetben vihart támaszt vagy azért, hogy a neki nem tetsző hajók meg se közelíthessék a szigetet, vagy azért, hogy elsüllyedvén, a hajótöröttek az ő szigetére kerüljenek. Ez van a dologban és semmi más. Én mondom nektek!

Az újvilági tengerészlegenda újsága szinte rásúlyosul a mellekre. Mert vannak csillagjósok, jövendőmondók, aranyat csinálók és varázslók — mind csodálatos dolgokat visznek végbe a közönséges ember előtt ismeretlen erőkkel. S William mester is tisztán látta a megvénült varázslót, hosszú szakállal és a bűvös pálcával a szigeten, körötte a hármás tenger: a víz tengere, a rejtelmes erők tengere és a mult tengere. De ő se halhatatlan és megbékélt szívvel akar meghalni: jóvátész mindent, azután bedobja varázspálcáját a tengerbe, oly mélyre, hogy nem ér le hozzá semmiféle ón, — elküld magától minden varázslatot, azután visszatér Milánóba és «minden harmadik gondolata a sír lesz». Lenne még a darabban valami nyers, játékos szörnyeteg s valami más ilyen lény is: hogy tomboljon és nevéssen a földszint közönsége is: a kocsisok, matrózok és szolgák, akik lenn állanak a színpad előtt közepén a nyitott udvarnak, amelyet a körbefutó fedett emeleti helyek vesznek körül és korlátaik vaskosaraiban fáklyák égnek.

— Hallottam már róla — mondja a vendéglős büszkén, és az előkelő vendégre néz, aki hirtelen feláll.

— Különös ember — gondolja róla mindenki. S a vendéglős hozzástet:

— Nem tartozik semmivel, Sir William. Vendégem volt a barátjával együtt.

Meglepő, hogy a gentleman milyen hidegen biccent. De a matróznak egy aranyat nyom a markába:

— Igyál még néhányszor az egészségemre! És köszönöm a mesét!

Most már nem téved el: ez az utca majdnem egyenesen vezet hazáig, ahol le fog ülni és ír. Mi lesz a száműzött király neve? Zengő olasz név kell: Prospero. A szörnyeteg Caliban, a másik teremtmény pedig incselkedő tündér lesz Ariel. Ezek fogják összeszőni a jelen meséjét a multtal — de most elég, mert fejében édesen és keserűen zsong a darab végén letérdelő varázsló epilógusa:

*Ime varázsom szellemi
elhagytanak, bűvöm törve,
kíntól, kétségtől gyötörve
meg kell nékem halni ma.*

— — — — —
*Szálljon értem hő ima
hogy bánatomra s bűneimre
nyerjek bűnbocsánatot...*

A végén mint mélyen zendülő harangszó:

Engem is bocsássatok!